

Ks. Stanisław Hareźga

Seminaryjna formacja do kapłańskiej służby małżeństwu i rodzinie

Z wielką radością należy powitać nowy dokument Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego, który podaje wytyczne na temat formacji w seminariach duchownych w odniesieniu do problemów dotyczących małżeństwa i rodziny (Direttive sulla formazione dei seminaristi circa i problemi relativi al matrimonio ed alla famiglia, Roma 1995). Zrodził się on jako owoc Roku Rodziny, który obchodzony był w Kościele w 1994 roku. Ta inicjatywa duszpasterska była konsekwencją szczególnego zainteresowania się Kościoła problematyką małżeństwa i rodziny.

W czasach współczesnych sięga ona nauczania Soboru Watykańskiego II w Konstytucji o Kościele w świecie współczesnym. Po Soborze tematyka małżeństwa i życia rodzinnego podjęta została wraz z kwestią przekazywania życia w encyklice „*Humanae vitae*” z 1968 r. Zadania rodziny zostały szczegółowo omówione w najobszerniejszym dokumencie na ten temat - adhortacji apostolskiej Jana Pawła II „*Familiaris consortio*” z 1981 r. Treść tego dokumentu opiera się na propozycjach wcześniejszego Synodu Biskupów (1980 r.) i zwraca uwagę na społeczne obowiązki rodziny. Wyrazem troski Kościoła o rodzinę było również utworzenie przy Stolicy Apostolskiej Papieskiej Rady ds. Rodziny, by mogła rozwijać duszpasterstwo i apostołstwo rodzin w skali całego świata. Rezultatem jej starań było opracowanie szerokiego programu duszpasterskiego na Rok Rodziny dla krajowych Konferencji Episkopatów. Z okazji obchodów tego Roku Ojciec Święty napisał „List do rodzin” i spotkał się z przedstawicielami rodzin w skali całego świata w niedzielę 9 paździer-

nika 1994 roku w Rzymie. Papież poświęcił tej tematyce także cykl katechez środowych wygłaszanych w czasie audiencji generalnych w latach 1979-1984, oraz liczne przemówienia i homilie. Wszystko to świadczy iż małżeństwo i rodzina znajdują się w centrum uwagi Kościoła. Wymaga tego nowa ewangelizacja w perspektywie trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa. Jej pomyślność zależy od kapłanów-duszpasterzy odpowiednio przygotowanych i uformowanych. Według Ojca Świętego w tej formacji należy dać szczególne miejsce problematyce małżeństwa i rodziny. Z tej racji na ten temat wypowiada się Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego.

We wprowadzeniu do dokumentu stwierdza się, że tematyka małżeństwa i życia rodzinnego obecna jest wprawdzie w programach formacyjnych seminariów, ale wymaga jednak nowych ujęć i akcentów odpowiadających bardziej czasom współczesnych (n.1). Zadania kapłanów w tej dziedzinie są dziś bardziej delikatne, złożone i wymagające. Z jednej strony chodzi o wierne głoszenie nowości i piękna „Bożej prawdy o rodzinie” oraz towarzyszenie rodzinom chrześcijańskim ku doskonałej miłości, z drugiej zaś o przeciwstawianie się sytuacjom kryzysowym, jak również doktrynie, koncepcjom życia i zwyczajom przeciwnym Ewangelii i dobru ludzkiej osoby (n.2). W związku z tym, że potrzeby duchowe i materialne rodzin wzrastają, wymagają od kapłanów nie tylko wrażliwości na tę problematykę, ale również fachowości w tej dziedzinie. Dokument stawia więc pytanie, czy kapłani wychodzą z seminariów odpowiednio przygotowani, by zadośćuczynić potrzebom pastoralnym wiernych. Analiza aktualnego stanu formacji pod tym względem stanowi pierwszą część dokumentu.

W oparciu o bardzo bogaty i różnorodny materiał Kongregacja próbuje sformułować pewne wnioski o charakterze ogólnym, które równocześnie ukazują wspólne potrzeby i kierunki formacji. Stwierdza się, że

w studiach seminaryjnych problematyka małżeństwa i rodziny zwykle zintegrowana jest z nauczaniem teologii dogmatycznej (traktat o stworzeniu), sakramentologii (sakrament małżeństwa), teologii moralnej (problemy życia małżeńskiego), teologii pastoralnej (duszpasterstwo rodzin), prawa kanonicznego (warunki ważnego celebrowania sakramentu małżeństwa) i liturgiki (ryt sakramentu małżeństwa). W ramach wymienionych przedmiotów zasadniczo chodzi o tematy podstawowe i jak je nazywa dokument „tradycyjne” (n.4). Dziś należałoby jednak traktować je z większą sumiennością, zwracając uwagę na jakość i skuteczność nauczania z punktu widzenia dydaktycznego, doktrynalnego i praktyczno-pastoralnego. Istnieje przekonanie, że z jednej strony nauczanie na temat rodziny i życia małżeńskiego nie jest wyważone, zwłaszcza od strony teologii moralnej, a z drugiej brakuje mu zastosowania wyników autentycznych poszukiwań teologicznych (n.6).

Z innych negatywnych aspektów nauczania wymienia się: kontestacje przeciw kościelnemu Magisterium, przesadne tendencje do psychologizmu i socjologizmu, jednostronność i cząstkowość w traktowaniu materii. Pomijane są też niektóre wskazania Soboru Watykańskiego II czy późniejszych dokumentów Kościoła dotyczące: podstaw filozoficznych i biblijnych antropologii, naturalnych metod regulacji poczęć, kompletnego wykładu prawdy o rodzinie i duchowości małżeństwa (n.6). Dokument Kongregacji podkreśla, że przygotowanie przyszłych kapłanów do apostołatu w służbie rodziny w dużej mierze zależy od dokładnej i kompletnej formacji intelektualnej.

Duże wyzwania stają przed studium filozofii, która winna pomagać w rozwiązywaniu fundamentalnych problemów antropologicznych (n.7). Istnieje szczególne zapotrzebowanie na spowiedników i kierowników duchowych, którzy dla chrześcijańskich małżonków byliby ekspertami na drogach ewangelicznej doskonałości (n.8). Sama formacja pasto-

ralna, zarówno teoretyczna jak i praktyczna, w dziedzinie duszpasterstwa rodzin może poszczycić się w ostatnich czasach wieloma osiągnięciami. W dokumencie wymienia się jednak wiele przeszkód: brak wyspecjalizowanych w tej dziedzinie nauczycieli, brak doświadczenia pastoralnego u wykładowców, przeładowane programy studiów ze szkodą dla problematyki małżeństwa i rodziny, nieprawidłowości doktrynalne i brak koordynacji między poszczególnymi dyscyplinami (n.10). W przypadku konkretnych ćwiczeń pastoranych małe rezultaty w tej materii wynikają z tego, że brakuje towarzyszenia praktykantom i oceny ze strony formatorów, oraz że sami seminarzyści są za młodzi do tego rodzaju apostolatu i nie czują się przez niego pociągnięci. Ponadto wyjścia wieczorne czy nocne alumnów w celu uczestniczenia w spotkaniach grup rodzin zakłócają często porządek dyscyplinarny seminariów (n.11).

Na zakończenie analizy aktualnego stanu formacji seminaryjnej pod kątem duszpasterstwa rodzin stwierdza się, że w tym sektorze formacyjnym jawią się nowe możliwości i perspektywy. Często pochodzą one od parafii czy stowarzyszeń, które ułatwiają seminariom kontakt z rodzinami i ich problemami. Organizowane są też w tej dziedzinie kursy dla formatorów i seminarzystów przy pomocy przedstawicieli duszpasterstwa rodzin. Z tego rodzi się wniosek, że od tych sporadycznych i okazjonalnych akcji, należy przejść do realizacji systematycznych i obowiązujących programów. Duszpasterstwo rodzin osiągnie jednak swój cel tylko wtedy, gdy zarówno formatorzy jak i formujący się będą przekonani co do jego ważności, a rodzinę uczynią „pierwszą i najważniejszą drogą swej posługi kapłańskiej” (n.12).

W drugiej części dokumentu przechodzi się do ukazania dróg i możliwości usprawienia formacji seminaryjnej w służbie małżeństwu i rodzinie. Stwierdza się, że każdy krok w tej dziedzinie winien być czyniony ze świadomością, że duszpasterstwo rodzin należy do istoty posługi

każdego kapłana. Z tej racji przygotowującym się do kapłaństwa należy dostarczyć odpowiednich narzędzi formacyjnych (n.14). W doborze materiału potrzeba jednak roztropnej koordynacji między formacją seminaryjną a formacją ciągłą po święceniach. Należy też pamiętać o stopniu dojrzałości alumnów. Również w pierwszych latach posługi kapłańskiej należy zachować odpowiednią gradację obowiązków, przy asystencji bardziej dojrzałych i doświadczonych pasterzy (n.15). Dla organizowania formacji bardzo ważnym stwierdzeniem dokumentu jest zasada, że temat rodziny winien stać się wewnętrznym wymiarem formacji intelektualnej i pastoralnej na zasadzie kooperacji międzydyscyplinarnej, bez mnożenia kursów i dyscyplin specjalnych. W tym celu jawi się potrzeba asystencji i kontroli ze strony specjalisty w problematyce małżeńskiej i rodzinnej (n.16). Po tych ogólnych stwierdzeniach przechodzi się do konkretnych zadań w dziedzinie formacji intelektualnej, duchowej i pastoralnej.

W trosce o formację intelektualną podkreśla się odpowiedzialność nauczających za przedstawienie pełnej i autentycznej prawdy o człowieku, szczególnie na temat dwóch dróg życia chrześcijańskiego: w czystości i w małżeństwie. W refleksji filozoficznej winno się naświetlić podstawowe pojęcia antropologiczne, przekazując w ramach całego kursu nauczania pewną bazę metafizyczną na temat ludzkiej seksualności i rodziny (n.21). Uzupełniając nauczanie filozofii danymi z historii, socjologii i etnografii, należałoby wyjaśnić aktualny kryzys małżeństwa i rodziny. W ten sposób seminarzyści będą mogli lepiej zobaczyć swoje pasterskie zadania, jako służbę prawdzie i budowaniu nowej cywilizacji, bardziej godnej człowieka (n.22). Wybór pewnych tematów natury naukowej i filozoficznej z bioetyki winien być czyniony w konfrontacji z wymogami teologii moralnej. Również niektóre argumenty z tej dziedziny mogłyby być zarezerwowane dla medycyny pastoralnej (n.23).

Odnowa tematyczna dyscyplin teologicznych w aspekcie małżeń-

stwa i rodziny, winna uwzględniać najnowszy i imponujący dorobek Magisterium Kościoła. Dokument Kongregacji podaje konkretne wskazania odnoszące się do niektórych przedmiotów teologicznych. Zadaniem teologii dogmatycznej i sakramentologii jest rzucić światło wiary na przedmiot i cel duszpasterstwa rodziny by przyszli kapłani coraz lepiej poznawali prawdziwie chrześcijańską i nadprzyrodzoną godność małżeństwa i rodziny, umieszczając je w dziele stworzenia, odkupienia i misterium Kościoła (n.26). Z nauczaniem dogmatyki ściśle wiąże się nauczanie teologii moralnej, która ma szczególne znaczenie w kształtowaniu przekonań i postaw co do apostolatu rodzinnego przyszłych kapłanów. Z tej racji nauczanie to winno być naukowo i doktrynalnie pewne. Starając się naświetlić obiektywne normy moralności małżeńskiej, teologia moralna musi także zajmować się przypadkami szczególnie trudnymi, dając ukierunkowania i odpowiedzi pastoralne (n.27). W dokumencie stwierdza się, że w duszpasterstwie rodzin ważną rolę odgrywa również prawo kanoniczne. Z jego studium otwartego na problemy, jakie przynosi współczesne życie oraz rozwój nauk humanistycznych, biologicznych i medycznych, studenci teologii winni czerpać konkretne pomoce, by móc towarzyszyć powstającym małżeństwom, już zawartym, czy będącym w kryzysie. W związku z tym poleca się uwzględnić tematykę procesową co do ważności małżeństwa, prawa cywilne odnoszące się do rodziny, oraz „Kartę Praw Rodziny” ogłoszoną przez Stolicę Apostolską (n.28). Wymiar społeczny problematyki małżeńskiej i rodzinnej wchodzi w zakres nauki społecznej Kościoła. Ponieważ ta dyscyplina ma wiele punktów stykowych z teologią moralną i teologią pastoralną, wymaga dobrej koordynacji międzydyscyplinarnej (n.29). W dokumencie przestrzega się również, by korzystając z dorobku takich nauk jak biologia, medycyna, psychologia, ekonomia i etnologia, oraz rezultatów różnych analiz i badań socjologicznych i demograficznych unikała niebezpieczeństwa popadnię-

cia w sidła ideologii czy pozytywizmu (n.30).

W punkcie poświęconym formacji duchowej na początku zwraca się uwagę na konieczność dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej seminarzystów, a następnie pasterzy, koniecznej w procesie kierownictwa duchowego chrześcijańskich małżonków i ich rodzin (n.31). W tym celu alumni, jako przyszli spowiednicy i kierownicy duchowni, winni odkryć piękno i ważność sakramentu pokuty i kierownictwa duchowego. Stwierdza się, że pewną przeszkodą w przygotowaniu alumnów do apostolatu rodzin są nienormalne sytuacje ich własnych rodzin, które wymagać będą delikatnych interwencji wychowawczych, a kiedyś doświadczenia wspólnoty w ramach prezbiteratu diecezji (n.33). Rozwiązywanie problemów o charakterze seksualnym w ramach kierownictwa duchowego stawia przed przyszłymi kapłanami wymóg nie tylko solidnej wiedzy, ale również szeregu nieodzownych cech ludzkich, znamionujących dojrzałość osoby (n.34). Ponieważ celem kierownictwa duchowego jest pomaganie małżonkom, by ich rodzina stawała się „Kościołem domowym”, kapłani winni być na pierwszym miejscu mistrzami modlitwy (n.35). W dokumencie zwraca się uwagę na to, że rodziny stają się dziś również aktywnym podmiotem inicjatyw apostolskich. Z tej racji kontakty z różnymi grupami i ruchami rodzinnymi dostarczają seminarzystom potrzebnych wskazań co do przygotowania duchowego potrzebnego w przyszłej posłudze kapłańskiej. Podkreśla się też, że duchowa pomoc rodzinom suponuje dobrą znajomość trudności i zadań wychowawczych. Spośród nich w dokumencie wymienia się: pomoc w uzyskaniu właściwych relacji między rodzicami i dziećmi, wymogi mądrego i stopniowego wychowywania seksualnego, odpowiedzialne korzystanie z telewizji i innych środków masowego przekazu, problem odpowiedniego i wolnego wyboru drogi życia (n.37).

Wskazania na temat formacji pastoralnej, teoretycznej i praktycznej, rozpoczyna ogólne stwierdzenie, że temat małżeństwa i rodziny wi-

nien zajmować w niej pierwszorzędne i prawdziwie centralne miejsce. Teologia pastoralna, zakorzeniona w dogmatyce i zdrowych zasadach moralnych, winna szukać aplikacji praktycznych do rozwiązań teologicznych, mając na uwadze konkretne sytuacje życia (n.39). W dokumencie podkreśla się, by program nauczania uwzględniał przedmiot materialny i formalny tej dyscypliny w stosunku do innych, które zajmują się małżeństwem i rodziną oraz, miał na uwadze bardzo realistyczną „wizję pastoralną” współczesnego kryzysu rodziny (n.40-41). Przyszli kapłani, by mogli pomóc wiernym, winni znać poszczególne kwestie w ich odniesieniach pastoralnych. Z problemów, które należałoby uwzględnić w nauczaniu wymienia się następujące: praktyki religijne dzieci, sytuacja szkoły katolickiej, odpowiedzialne i krytyczne korzystanie ze środków masowego przekazu, znaczenie sytuacji ekonomicznych i socjalnych, organizowanie osób różnych zawodów na rzecz rodziny, odpowiedzialne ojcostwo i macierzyństwo oraz regulacja poczęć (n.42-49). Ze szczególną uwagą dokument traktuje niektóre szczegółowe kwestie pastoralne. Najpierw podkreśla ważność kształcenia seminarzystów w umiejętności przygotowania wiernych do sakramentu małżeństwa i wykorzystywania tego momentu dla późniejszego życia religijnego małżonków i ich rodzin (n.50). Dalszą poruszoną kwestią jest problematyka małżeństw mieszanych oraz duszpasterstwa osób rozwiedzionych, szczególnie tych ponownie cywilnie zaręczonych (n.51-52). Z kwestii szczegółowych na koniec wymienia się jeszcze pastoralną troskę o rodziny będące w sytuacjach trudnych, które wymagać będą od przyszłych pasterzy pewnych umiejętności z dziedziny medycyny i psychologii pastoralnej (n.53).

W dziedzinie praktyki pastoralnej sugeruje się, by szukać nowych impulsów i pomocy. Ktoś odpowiedzialny za praktyki pastoralne w seminarium, przy współpracy z wykładowcą teologii pastoralnej, winien dobrać ćwiczenia i pola apostolatu stosownie do dojrzałości alumnów, tak

by mogły jak najbardziej przyczynić się do udoskonalenia ich zdolności pastoralnych. W dokumencie wymienia się takie możliwości jak: kontakty z ruchami i stowarzyszeniami rodzin, wizyty w sądzie diecezjalnym i centrum duszpasterstwa rodzin, zapraszanie do seminarium przedstawicieli apostolatu rodzinnego i małżeństwa w nim zaangażowane, refleksja nad różnymi znaczącymi pastoralnie przypadkami i ich analiza w świetle dokumentów Stolicy Świętej i Kościołów lokalnych. Bardzo ważną kwestią pozostaje zawsze problem odpowiedniego języka i komunikacji (n.54).

W ostatniej, trzeciej części dokumentu, Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego podaje niektóre konieczne zalecenia praktyczne:

- problematyka małżeństwa i rodziny winna mieć doniosłe miejsce w „Rationes institutionis sacerdotalis” w zależności od sytuacji poszczególnych diecezji i regionów (n.55),

- w seminarium winien być odpowiednio przygotowany specjalista w tej materii, by zapewnić skuteczną koordynację międzydyscyplinarną (n.56),

- istnieje potrzeba wzmocnienia wewnętrznej skuteczności formacyjnej seminariów, a w szczególności organizacji studiów (n.58),

- wszystkich nauczających obowiązuje wierność Magisterium Kościoła, na co winni zwracać uwagę biskupi diecezjalni i konferencje episkopatów (n.59),

- w ramach formacji permanentnej księży nie może brakować również formacji do duszpasterstwa rodzin, skoordynowanej z programem studiów seminaryjnych (n.60),

- biblioteki seminariów i fakultetów teologicznych winny być zaopatrzone w książki, czasopisma i publikacje naukowe poświęcone omawianej problematyce (n.61),

- w każdym seminarium należy prowadzić systematyczne studium

dokumentów urzędowych Kościoła, zwracając także uwagę na wskazania Papieskiej Rady ds. Rodziny czy Komisji krajowych i diecezjalnych (n.62),

- ordynariusze miejsca winni dać znać Kongregacji o postanowieniach, które podjęli, czy zamierzają to uczynić, by wprowadzić w czyn przedstawione ukierunkowania formacyjne (n.63).

W zakończeniu dokumentu Kongregacja podkreśla, że jej wypowiedź w sprawie seminaryjnej formacji kapłanów do służby małżeństwu i rodzinie jest echem pragnień Ojca Świętego, biskupów, a także katolickich rodzin. Wyraża też nadzieję, że przedłożone niektóre, najbardziej palące kwestie w tej materii, staną się pomocne, by problematyka małżeństwa i rodziny zajęła centralne miejsce w formacji kapłańskiej w celu odnowy duchowej i moralnej Kościoła, a przez to całej ludzkiej rodziny.